

Ιερά λείψανα της Γεννήσεως στην Κωνσταντινούπολη

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Η Γέννηση του Χριστού, μεσαίο φύλλο τριπτύχου από ελεφαντόδοντο, 10ος αιώνας, μουσείο Λούβρου

Το ενδιαφέρον των Βυζαντινών για το προσκύνημα στους Αγίους Τόπους δε μειώθηκε ποτέ, μετά όμως την κατάληψη της Παλαιστίνης από τους Άραβες και την άφιξη των Σταυροφόρων, τα σημαντικότερα λείψανα μεταφέρθηκαν στην Πόλη. Σημάδι αυτής της ιστορικής πορείας είναι η αφιέρωση μιας μονής της Πόλης στην <<Αγία Βηθλεέμ>>, όπως μαθαίνουμε από τη συλλογή κειμένων που είναι γνωστά ως τα <<Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως>> (10ος αιώνας). Επίσης

από τον 9ο ως το 12ο αιώνα οι αυτοκράτορες και οι στρατηγοί τους, επιστρέφοντας από τις εκστρατείες τους στις ανατολικές επαρχίες, μετέφεραν από τους τόπους εκείνους ιερά λείψανα του Χριστού και της Παναγίας. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν κυρίως τα αντικείμενα που σχετίζονται με τα θαύματα και τα πάθη του Κυρίου ενώ πιο περιορισμένος ήταν ο αριθμός των λειψάνων που μπορούσε κανείς να συνδέσει με τη Γέννηση. Παρ' όλα αυτά κάποια λείψανα της Γέννησης αναφέρονται σε ναούς της Βασιλεύουσας.

Το πιο σημαντικό λείψανο της Γεννήσεως ήταν η φάτνη, την κατοχή της οποίας όμως διεκδικούσε η Δυτική Εκκλησία. Αλλά ο ηγούμενος Νικόλαος της Thyngeirar, που το 1156 ταξίδεψε από τη μονή Munkathvera της Ισλανδίας μέχρι τη Ρώμη, την Πόλη και τους Αγίους Τόπους μνημονεύει την φάτνη <<όπου τέθηκε ο Κύριος>> μεταξύ των ιερών αξιοθέατων της βυζαντινής πρωτεύουσας. Αν και πρόκειται για τη μοναδική αναφορά αυτού του κειμηλίου, δεν αποκλείεται να φιλοξενούνταν σε μια από τις ιερές συλλογές λειψάνων της Κωνσταντινούπολης, όπως ήταν το αυτοκρατορικό παρεκκλήσιο της Παναγίας του Φάρου και της Χαλκής, καθώς και το σκευοφυλάκιο των Βλαχερνών και η ίδια η Αγία Σοφία.

Οι βυζαντινές πηγές αναφέρουν ότι στο ναό του Φάρου υπήρχαν οστά των Αγίων Αθώνων Παίδων μαζί με κάποια τρίχα του νεογέννητου Ιησού και τα σπάργανά Του. Τα τελευταία, σύμφωνα με τον χρονικογράφο Rigordus, ήταν από λευκό λινό ρούχο και παραχωρήθηκαν το 1205 στο Γάλλο βασιλιά Φίλιππο, που τα μετέφερε στο Παρίσι. Πηγές της περιόδου της λατινικής κυριαρχίας (1204-1261), μνημονεύουν ότι στο ναό του Μεγάλου Παλατιού φυλάσσονταν επίσης κάποιες σταγόνες από το γάλα της Παναγίας, τις οποίες αγόρασε μαζί με τα λείψανα τους Πάθους του Ιησού, ο βασιλιάς Λουδοβίκος Θ' για το σκευοφυλάκιο Sainte-Chapelle. Παρ' όλα αυτά ο Ρώσος ταξιδευτής Ζώσιμος (β' μισό του 14ου αιώνα) αναφέρει ότι το γάλα της Παναγίας υπήρχε στο σκευοφυλάκιο του ναού του Προδρόμου της Πέτρας στην Κωνσταντινούπολη.

Τα σημαντικότερα λείψανα της Γεννήσεως υπήρχαν στη Μεγάλη Εκκλησία, πριν από την καταστροφή της στη διάρκεια της άλωσης από τους Σταυροφόρους. Μια λατινική Έκφραση της Κωνσταντινούπολης του 11ου αιώνα αρχίζει τον κατάλογο των αξιοθέατων με τα σπάργανα του Χριστού-βρέφους και <<το χρυσάφι το οποίο έφεραν οι Μάγοι>>. Αυτό αξίζει ιδιαίτερης προσοχής γιατί <<όταν το πλησιάζει κανείς στο αυτί του>>, σημειώνει ο ανώνυμος συντάκτης της Εκφράσεως, <<ηχεί κάτι σαν κουδούνισμα και ακούγεται ένα μουρμουρητό>>. Όπως μας πληροφορεί ο Ρώσος περιηγητής Αντώνιος του Νοβγορόντ, που επισκέφτηκε την Πόλη γύρω στο 1200, αυτό το αντικείμενο είχε τη μορφή αγγείου. Πρόκειται λοιπόν για ένα από τα λίγα λείψανα που είχαν σχετιστεί με θαυματουργά γεγονότα σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε με τις θαυματουργές εικόνες της Πόλης. Ίσως η παράδοση της Μονής Αγίου Παύλου στο Άγιον Όρος διατηρεί την ανάμνηση του κειμηλίου της

Αγίας Σοφίας. Στο σκευοφυλάκιο του Καθολικού φυλάσσονται μέχρι σήμερα τα τρία δώρα των Μάγων (χρυσό, σμύρνα και λιβάνι) τα οποία προσέφερε σύμφωνα με την παράδοση η Μάρα, κόρη του Σέρβου ηγεμόνα Γεωργίου - Τζούρατς Μπρανκοβίτς, η οποία είχε παντρευτεί το Σουλτάνο Μουράτ το β΄. Επομένως αυτά θα μπορούσαν να αποτελούν μέρος της συλλογής των χριστιανικών κειμηλίων τα οποία ο Μωάμεθ ο Πορθητής, πρόγονος του συζύγου της Μάρας, είχε τοποθετήσει στο Σεράι μετά την άλωση της Πόλης.

Εξάλλου, ο σουλτάνος υπερηφανευόταν για το ότι είχε στην κατοχή του κι άλλα λείψανα της Γεννήσεως του Χριστού, παρ' όλο που δυστυχώς δεν είναι δυνατό να γνωρίζουμε από ποιες εκκλησίες προέρχονταν. Όταν το 1489, ένας διαμεσολαβητής του Βαγιαζήτ Β΄, πρότεινε στον Κάρολο Θ΄ της Γαλλίας να αγοράσει τη συλλογή των λειψάνων του Βαγιαζήτ, ο κατάλογος άρχιζε με <<την Πέτρα πάνω στην οποία γεννήθηκε ο Χριστός>>, για την οποία οι Ενετοί είχαν ήδη προσφέρει 30.000 δουκάτα, παρ' όλο που άξιζε τουλάχιστον 100.000. Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι επρόκειτο για την ίδια φάτνη την οποία μνημόνευε το 1157 ο Ισλανδός ηγούμενος Νικόλαος της Munkathvera. Μια σχετική με το ίδιο επεισόδιο γαλλική μάρτυρία προσθέτει ότι η προσφορά συμπεριλάμβανε και το <<ύφασμα, το οποίο η Παναγία φορούσε στο κεφάλι, όταν γέννησε τον Κύριο υμών Ιησού Χριστό>>. Ίσως να μπορούμε στην περίπτωση αυτή να υποθέσουμε ότι αυτό ήταν <<το μετωπιαίο ύφασμα>>, το οποίο ο Αντώνιος του Νοβγκορόντ είδε το 1200 στο αυτοκρατορικό παρεκκλήσι της Παναγίας του Φάρου.

Ο εορτασμός των Χριστουγέννων

Το πιο σημαντικό από τα λείψανα που βρισκοταν στην Αγία- Σοφιά και συνδεόταν με τη Γέννηση, ήταν τα Άγια Σπάργανα που σύμφωνα με ένα λατινικό κείμενο του 12ου αιώνα, αποτελούνταν από διάφορα υφάσματα, δηλ. λινά κομμάτια, κάποια γεννοφάσκια, ένα μαντίλι, μια πετσέτα (την οποία πιθανόν χρησιμοποίησε η Σαλώμη για να σκουπισει το Θείο Βρέφος μετά το λουτρό). Αυτά τα κειμήλια οπωσδήποτε συνέβαλλαν στο συμβολικό ρόλο που η Αγία Σοφία πάντα έπαιζε στην αντίληψη των Βυζαντινών.

Για το ναό της Αγίας Σοφίας ο εορτασμός των Χριστουγέννων είχε ιδιαίτερη σημασία, από τη στιγμή που γινόταν αμέσως μετά την ετήσια μνημόνευση των εγκαινίων του ναού, τα οποία από τον 6ο αιώνα είχαν οριστεί στις 23 Δεκεμβρίου. Από την άποψη της λειτουργίας οι δύο εορτασμοί, συνδέονταν στενά, από την

στιγμή που τα τροπάρια των Χριστουγέννων, άρχισαν να ψέλνονται από τον εσπερινό της 22ης Δεκεμβρίου, όταν το εκκλησίασμα επικαλούνταν την Παναγιά για την προστασία της Πόλης.

Οι τελετές των Χριστουγέννων στην Αγία Σοφία διέφεραν από τις κανονικές λόγω του επίσημου τονου τους. Ακολουθούσαν από μια μεγάλη σειρά όρθρων, εσπερινών και παννυχίδων και περιλάμβαναν και κάτι ασυνήθιστο: ψέλνονταν και μερικοί ειδικοί ύμνοι, όπως το τροπάριο της Αγγελίας στους ποιμένες στον όρθρο 24 ή το μεγαλυνάριον της Παναγίας στις 25 και, στη λειτουργία της παραμονής υπήρχε και μια προανάγνωση από το βιβλίο του Ησαΐα, που αποτελούσε έθιμο της παλαιοχριστιανικής εκκλησίας και είχε πλέον εξαφανιστεί από την καθημερινή λειτουργία. Μια άλλη ιδιαιτερότητα αποτελούσε το γεγονός ότι ο Πατριάρχης δεν μπορούσε να καθίσει στον θρόνο του στην αψίδα, γιατί εκεί είχε τοποθετηθεί το Άγιο Ευαγγέλιο.

Επίσημος εορτασμός

Η λειτουργία των Χριστουγέννων αποκτούσε επίσημο χαρακτήρα λόγω της συμμετοχής του αυτοκράτορα, πράγμα που επέβαλε την τήρηση αυστηρού βασιλικού πρωτοκόλλου. Όπως συνέβαινε και κατά την τήρηση άλλων κορυφαίων εορτών (Πάσχα, Τιμίου Σταυρού), τα Χριστούγεννα προσέφεραν στη βυζαντινή αυλή την ευκαιρία για μεγαλοπρεπείς τελετές. Οι διάφοροι αξιωματούχοι φορούσαν ειδικά ενδύματα καθ'όλη τη διάρκεια του δωδεκαημέρου, ενώ ο αυτοκράτορας εμφανιζόταν με πλήρη μεγαλοπρέπεια, φορώντας χλαμύδα και στέμμα και ακολουθούσε μια συγκεκριμένη διαδρομή από το Ιερό Παλάτι στη Μεγάλη Εκκλησιά.

MICHELE BACCI , βυζαντινολόγος

Πηγή: vizantinaistorika.blogspot.gr